

сп'яніння у 2009 р. становила 2114, у 2010 р. – 2120 осіб), статевої розпусти, пропаганда в засобах масової інформації позиції щодо способів досягнення особою бажаних благ за будь-яку ціну – є тими причинами та умовами жорстокості підростаючого покоління та збільшення кількості випадків вчинення неповнолітніми злочинів, що супроводжуються особливою жорстокістю та використання ними малозначного приводу для вчинення злочину.

Література:

1. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. — К: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. — 712 с.
2. Кузнєцова Н. Ф. Проблеми, кримінологічної деструкції. - М., 1984. - С. 11.
3. Даль В. Й. Толковий словарь великорусского языка. — М., 1965. — Т. III. — С. 459.
4. Заросинський Ю., Роцина І. Запобігання злочинам: деякі питання теорії і практики Право України. — 2003. — № 10. — С. 78-81.
5. Предупреждение правонарушений среди несовершеннолетних. — Минск, 1969.
6. Таганцев Н. С. Русское уголовное право. Лекции. - Спб.. 1 1902, - Общ. ч. Т. 1. -С. 594.
7. Дже-кабаев У. С. О социологических аспектах преступного поведения - Алма-Ата, 1971. - С. 49;
8. Зелинский А.Ф. Криминальная психология Научно-практическое издание Киев Юринком Интер 1999 240 с.
9. Никуленко О. А. Некоторые проблемы теории деятельности // Вопросы психологии. - 1984. - №4. - С. 121-126.
10. Кудрявцев В.Н. Причины преступлений. — М., 1976.
11. Джужа О., Василевич В., Кирилюк А. Щодо механізму злочинної поведінки // Право України. — 2005. — № 6. — С. 66-71.
12. Кримінологія: Учеб. / Под ред. Г. А. Аванесова. — 3-с изд., перераб. й доп. — М., 2005. — С. 200.
13. Антонян Ю. М. Кримінологія: Избр. лекции. — М., 2004. — С. 65.

УДК: 343.97

Ю.Р. Йосипів
Львівський державний
університет внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ДІЛЬНИЧНОГО ІНСПЕКТОРА МІЛІЦІЇ ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї: ТЕОРЕТИКО - ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ

Досліджується поняття насильства в сім'ї, визначається роль та значення дільничних інспекторів міліції в попередженні сімейних конфліктів, з'ясується значення психологічної підготовки дільничних інспекторів міліції для ефективної боротьби з насильницькими діями на побутовому ґрунті.

Ключові слова: насильство в сім'ї, агресія, психологічна готовність, індивідуально-психологічні особливості працівника міліції, суб'єкти попередження насильства у сім'ї.

Исследуется понятие насилия в семье, определяется роль и место участковых инспекторов милиции в предупреждении семейных конфликтов, уясняется значение психологической подготовки участковых инспекторов милиции для эффективной борьбы с насильственными действиями на бытовом уровне.

Ключевые слова: насилие в семье, агрессия, психологическая готовность, индивидуально-психологические особенности работника милиции, субъекты предупреждения насилия в семье.

Exploring of the concept of domestic violence, defined the role and importance of district inspectors of police in preventing family conflicts, it appears important psychological training of district police officers to deal effectively with violent actions on domestic soil.

Key words: domestic violence, aggression, psychological readiness, individual psychological characteristics of a police officer, subjects prevent domestic violence.

Постановка проблеми. Насильство в сім'ї є однією з проблем, яка існує у державах із різним рівнем економічного розвитку, соціально-культурними традиціями. Слід зазначити, що працівники органів внутрішніх справ, як правило, є першими, хто реагує на факти насильства у сім'ї. Саме тому від повноважень, якими наділені правоохоронці, а також від їхньої професійності та психологічної готовності багато в чому залежить дезактуалізація проблеми насильства у конкретній родині.

2001 року в Україні було прийнято Закон "Про попередження насильства в сім'ї" [1]. Керуючись цим Законом, працівники органів внутрішніх справ України можуть ефективніше протидіяти цьому негативному явищу. Однак, як свідчить практика, таку проблему, якою є насильство у сім'ї, неможливо вирішити лише традиційними способами та методами, які використовуються у правоохоронній діяльності. Зокрема, реалізація комплексу заходів щодо попередження насильства у сім'ї потребує від працівника міліції володіння на професійному рівні знаннями юридичної, соціальної та медичної психології. Без цих знань неможливо визначитися щодо причин виникнення та особливостей розвитку внутрішньосімейної агресії, тобто своєчасно та адекватно здійснити психопрофілактичну роботу у сім'ях із актуалізованою проблемою насильницької поведінки.

Стан дослідження. Проблемою попередження насильства у сім'ї займалися провідні вітчизняні та зарубіжні вчені. Зокрема, питанням причин, динаміки та наслідків внутрішньосімейної агресії присвячені ґрунтовні праці О.М. Морозова. Аналіз наслідків насильства у сім'ї свого часу здійснювали відомі українські вчені С.Д. Максименко та В.М. Синьов. Діяльність працівників міліції щодо здійснення профілактичної роботи серед населення вивчали провідні фахівці у галузі юридичної психології В.О. Глушков, М.В. Костицький, О.В. Тімченко, С.І. Яковенко.

У цьому контексті винятково важливим є звернення до дослідження проблем насильства багатьох вітчизняних науковців. Цьому присвятили свої публікації Ю.М. Антонян, Я.І. Гілінський, В.В. Голіна, О.М. Джу́жа, А.І. Долгова, А.Ф. Зелінський, С.М. Іншаков, О.М. Костенко, В.М. Кудрявцев, В.Г. Лихолоб, П.П. Михайленко, І.А. Петін, Д.В. Рівман, Л.В. Сердюк, Л.В. Франк, В.І. Ша́кун та ін. Однак, незважаючи на пильну увагу до проблеми, чимало її аспектів все ще не висвітлені на належному рівні, потребують науково-теоретичного осмислення.

У випадку насильства у сім'ї від професійності дій наділеної державними повноваженнями особи, якою є працівник міліції, багато в чому залежить можливість конструктивного вирішення конфлікту, психологічне здоров'я родини, її здатність до повноцінного функціонування. Саме тому, питання рівня психологічної готовності працівників міліції, а зокрема, дільничних інспекторів міліції, є актуальною та потребує дослідження.

Виклад основних положень. Організація профілактики насильства у сім'ї є одним із актуальних завдань для правоохоронців багатьох держав. Світова практика показує, що ефективність заходів, спрямованих на профілактику та протидію насильству у сім'ї, залежить, насамперед, від правового забезпечення дій правоохоронців при втручанні у випадку насильства у сім'ї, рівня їхньої професійної підготовленості до такої діяльності, а також усвідомлення суспільством небезпечності актів насильства у сім'ї, сформованості у громадян правильної правової та моральної оцінки цих явищ.

Оскільки ДІМ, як посадові особи органів внутрішніх справ, працюючи серед населення, здійснюють на закріплених дільницях практично всі функції міліцейської профілактики, то саме на службу ДІМ покладено найвідповідальніші завдання в системі соціально-кримінологічного попередження злочинів, здійснюваного міліцією. Дільничні інспектори міліції та їх помічники періодично здійснюють аналіз оперативної обстановки на ділянках обслуговування, подають керівництву органу внутрішніх справ пропозиції щодо підвищення ефективності профілактичної роботи; виявляють осіб, які вчиняють протиправну поведінку, організаторів і утримувачів місць для споживання наркотичних засобів і психотропних речовин, забезпечують своєчасне їх взяття на профілактичний облік з метою контролю за їхньою поведінкою; виявлення і документування тяжких і особливо тяжких злочинів проти життя і здоров'я, громадської безпеки і громадського порядку; періодично звітують перед населенням про стан правопорядку на території обслуговування, про здійснені заходи щодо попередження злочинів; проводять періодично перевірку стану зброї і боєприпасів, наркотичних засобів і психотропних речовин, вживають разом з іншими підрозділами органів внутрішніх справ і зацікавленими організаціями заходів щодо усунення виявлених недоліків; здійснюють контроль за дотриманням громадянами, керівниками організацій правил збереження вогнепальної зброї, боєприпасів і вибухових речовин, вживають до порушників заходів відповідно до законодавства; організують взаємодію громадських об'єднань правоохоронної спрямованості та громадян щодо попередження злочинів, виховних заходів стосовно осіб, які припускають правопорушення; інформують населення про заходи і засоби правомірного захисту від злочинних та інших посягань шляхом проведення серед громадян відповідної роз'яснювальної роботи, виступів у засобах масової інформації тощо.

Предметом кримінальних сімейних конфліктів найчастіше є алкоголізм, розтринькування домашнього майна, безробіття, матеріальна скрута, несвоєчасне повернення та неповернення боргу, відмова видачі грошей на придбання спиртних напоїв і розваги, підозра в зраді/ревнощах, незадовільні житлові умови, хвороба, відмінність у поглядах щодо виховання дітей, сумісне проживання з родичами, принижуючі образи, порушення громадського спокою. Як правило, кримінальні сімейні конфлікти полімодальні за своєю природою [2].

Гендерні відмінності у здійсненні кримінальної насильницької поведінки у сім'ї полягають у такому: за винятком випадків убивств у сім'ї, коли жертвами рівною мірою стають як чоловіки, так і жінки, жінки частіше стають жертвами насильства і одержують внаслідок цього серйозні тілесні ушкодження [4].

Жінки частіше розглядають агресію як експресію, тобто як засіб вираження тривоги, гніву, зняття стресу. Чоловіки, навпаки, відносяться до агресії як до інструменту, що дозволяє отримувати соціальні та матеріальні винагороди. Разом з тим слід враховувати, що стрімкий розвиток фемінізації та соціальні трансформації у сучасному суспільстві вносять значні зміни до гендерної типології агресивної поведінки [5].

Під час здійснення вітчизняними фахівцями судово-психіатричних експертиз жінок віком від 17 до 53 років, які вчинили вбивство своїх чоловіків чи співмешканців, було визначено, що практично всі випадки вбивств були пов'язані з хронічною психотравмуючою сімейною ситуацією (чвари, бійки) на фоні економічних труднощів і житлової невлаштованості. Жінки переважно розглядали себе як жертву тривало існуючих і таких, що часто повторювалися, знущань, принижень, фізичного та сексуального насильства з боку потерпілих. В основі мотивації крайнього вираження сімейного насилля – вбивства, як правило, лежали зневага, ненависть, антипатія, байдужість до потерпілого, жага помсти, образа, страх перед насиллям і перманентна тривожність [6].

Аналіз кримінальних справ показав, що понад 50 % сімейно-побутових конфліктів, які закінчилися кримінальним насильством, були довготривалими [7]. Виходячи з цього, можна дійти висновку, що суб'єкти попередження насильства у сім'ї (до яких належать і працівники міліції) мають час для того, щоб втрутитися та нейтралізувати конфліктну ситуацію, не дозволяючи їй перерости в суспільно небезпечне діяння.

Попередження насильства в сім'ї – це система соціальних і спеціальних заходів, спрямованих на усунення причин і умов, які сприяють вчиненню насильства у сім'ї, припинення насильства у сім'ї, яке готується або вже почалося, притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні насильства в сім'ї, а також медико-соціальна реабілітація жертв насильства у сім'ї [1].

Основою законодавчих та нормативно-правових актів, які регламентують діяльність працівників міліції щодо попередження і припинення насильства в сім'ї, є Конституція України, якою визначається та гарантується охорона і захист прав, свобод й інтересів сім'ї та людини [8].

Здійснення працівниками міліції припинення та профілактики насильства у сім'ї повністю відповідає положенням Закону України "Про міліцію", згідно з якими вони мають забезпечувати безпеку громадян і громадський порядок; виявляти, запобігати, припиняти та розкривати злочини, вживати з цією метою оперативно-розшукових та профілактичних заходів, передбачених чинним законодавством; приймати і реєструвати заяви й повідомлення про злочини та адміністративні правопорушення, своєчасно приймати по них рішення; припиняти адміністративні правопорушення і здійснювати провадження у справах по них; виявляти причини й умови, що сприяють вчиненню правопорушень, вживати у межах своєї компетенції заходів до їх усунення; брати участь у правовому вихованні населення; виконувати прийняті в установленому законом порядку і межах своєї компетенції рішення прокурора, слідчого, суду; забезпечувати у порядку, встановленому законодавством України, безпеку осіб, узятих під захист, у разі надходження від них заяви, звернення керівника відповідного державного органу чи отримання оперативної та іншої інформації про загрозу їх життю, здоров'ю, житлу чи майну [9].

Вжиття заходів щодо профілактики насильства у сім'ї законодавчо покладено на дільничних інспекторів міліції та кримінальної міліції у справах неповнолітніх. Стаття 6 Закону України "Про попередження насильства в сім'ї" визначає повноваження служби дільничних інспекторів міліції та оперуповноважених кримінальної міліції у справах неповнолітніх [1].

Вивчаючи діяльність дільничних інспекторів, різні дослідники дійшли висновку, що вона характеризується високим рівнем інтенсивності, напруженості та відповідальності [10]. Згідно з офіційною статистикою, 70 % заяв громадян розглядається саме працівниками служби дільничних інспекторів міліції. Вони ж розкривають практично кожен третій злочин, являючи собою основну силу в індивідуально-профілактичній роботі. Профілактика насильства у сім'ї є лише одним із багатьох напрямів роботи дільничних інспекторів міліції. Кожний дільничний контактує у середньому з сотнею осіб, які перебувають на різних профілактичних обліках [11]. Успішність роботи дільничних інспекторів міліції багато в чому залежить від їхньої здатності до організації взаємодії із різними категоріями громадян, вміння правильно та своєчасно оцінити обстановку, самостійно розробити план дій, згуртувати громадськість навколо вирішення проблеми [12]. Саме тому для дільничних інспекторів небажаним є поєднання низького інтелекту з ригідністю та інтроверсією, а також нерозвиненість комунікативних здібностей [13].

У результаті дослідження індивідуально-психологічних особливостей дільничних інспекторів міліції було виділено три типи дільничних інспекторів: "екстраверт" (спрямований на комунікативну

діяльність, роботу з населенням), "педант" (спрямований на роботу з документацію), "оперативник" (спрямований на роботу з кримінальним оточенням) [13]. Однак профілактикою насильства у сім'ї мають займатися всі перелічені категорії дільничних, не дивлячись на значні відмінності в їхньому стилі роботи. Зважаючи на це, можна дійти висновку, що програми психопрофілактики насильства у сім'ї мають створюватися не лише з огляду на детермінанти та особливості перебігу внутрішньосімейної агресії. Складаючи такого роду програми, потрібно враховувати загальну спрямованість та високу інтенсивність діяльності дільничних інспекторів міліції, їхні індивідуально-психологічні особливості.

Психопрофілактика насильства у сім'ї працівниками міліції має складатися з комплексу заходів, який включає два взаємозумовлюючих блоки: перший – своєчасне діагностування криміногенного сімейного конфлікту; другий – здійснення на підставі результату діагностування індивідуальної та групової профілактики [14].

Типові труднощі, які виникають на етапі безпосереднього здійснення дільничними інспекторами міліції психопрофілактики насильства у сім'ї найчастіше зумовлені професійною невідповідністю дільничних до здійснення інформаційно-профілактичного впливу на побутового правопорушника взагалі та родинного агресора зокрема [15]. Такий стан речей, як правило, є наслідком відсутності чітких, спеціально розроблених схем інформаційно-профілактичного впливу. Тобто складається ситуація, коли успішність профілактичної роботи напряму залежить від особистого життєвого досвіду дільничного інспектора.

Висновки. Рівень і специфіка освітньої підготовки дільничних інспекторів міліції не відповідають покладеним на них завданням щодо профілактики насильства у сім'ї. Працюючи з сім'ями, у яких актуалізована проблема насильства, вони часто змушені діяти самостійно, без допомоги відповідних соціальних служб. Визнаючи власну неуспішність у роботі з такими сім'ями, обстежувані одночасно демонструють самовпевненість і переоцінку своїх можливостей, орієнтацію, в основному, на каральні методи.

Виявлення рівня професійної підготовленості дільничних інспекторів міліції до здійснення профілактичної роботи у сім'ях з актуалізованою проблемою насильства повинно здійснюватися шляхом виявлення того, наскільки дільничні інспектори міліції орієнтуються у причинах актуалізації проблеми насильства у сім'ї, чи виходить їхня уява за рамки побутової. Необхідно з'ясувати також, як вони оцінюють мотиви громадян, які звертаються до них по допомогу у випадках насильства у сім'ї, наскільки співпадає позиція скаржників в офіційному зверненні до правоохоронців з їхніми істинними прагненнями, чи здатні вони реалістично оцінити власний рівень професійної підготовленості до вирішення покладених на них обов'язків щодо профілактики насильства у сім'ї.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про попередження насильства у сім'ї: Закон України від 15 листопада 2001 р. № 2789 – III // *Голос України*. – 2001. – 20 груд.
2. Головкін Б.М. Щодо поняття сімейно-побутових насильницьких злочинів // *Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб.* – X., 2000. – Вип. 44. – С. 185.
3. Ильяшенко А.Н. Типология лиц, совершивших насильственные преступления в семье // *Российский следователь*. – 2003. – № 3 – С. 19–22.
4. Сидоренко О. Правові та психологічні аспекти вирішення конфліктів, пов'язаних з насильством у сім'ях // *Право України*. – 2001. – № 6. – С. 37–40.
5. Морозов О.М., Морозова Т.Р. *Агресивні засуджені: Монографія*. – К.: МП Леся, 2000. – 204 с.
6. Куницкая В.В., Годлевский А.Г. *Клинико-психологические аспекты феноменологии женского агрессивного поведения в условиях семейного конфликта: Матер. 2-й Междунар. науч. конф. "Серийные убийства и социальная агрессия"*. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1998. – С. 152–154.
7. Головкін Б.М. Щодо поняття сімейно-побутових насильницьких злочинів // *Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб.* – X., 2000. – Вип. 44. – С. 185.
8. Конституція України. Конституція Автономної Республіки Крим: Зб. норм. актів. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 96 с.
9. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 р. // *Відомості Верховної Ради України*. – 1991. – № 4 – С. 20.
10. Запорожцева Г.Є. *Психологічний аналіз професійної діяльності дільничних інспекторів міліції та визначальні умови її удосконалення: Автореф. дис. ... канд. психол. наук*. – К.: Нац. акад. внутр. справ України, 1999. – 17 с.
11. Обертинський О. Дільничний – фігура державного масштабу // *Міліція України*. – 2004. – № 5. – С. 4–5.
12. Морозова Т.Р. *Застосування психологічних знань у практиці профілактики, розкриття та розслідування злочинів // Проблеми загальної та педагогічної психології: Зб. наук. праць Ін-ту*

психол. ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. С.Д. Максименка. – 2004. – Т. VI. – Вип. 3. – С. 221–225.

13. Барко В.І., Гайдащук А.В., Яковенко С.І. та ін. Розвиток професійно важливих психологічних якостей дільничних інспекторів міліції // Сучасна психологія в ціннісному вимірі: Матер. тр. Костюківських читань 20–22 грудня 1994 р. – Т.1. – С. 260–261.

14. Ильешенко А. Мотивы преступлений, совершаемых в семье // Законность. – 2003. – № 4. – С. 32–33.

УДК 343.97

Т.І.Шевчук

ад'юнкт кафедри кримінального
права та кримінології
Львівського державного
університету внутрішніх справ

ДО ПРОБЛЕМИ ЛАТЕНТНОСТІ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ У СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ

В статті розглядаються особливості проблеми латентності насильницьких злочинів у сільській місцевості. Зокрема, в процесі наукового пошуку, виділяються її види, рівні та причини поширення.

Ключові слова: латентність, насильницький злочин, злочинність у сільській місцевості

В статье рассматриваются особенности проблемы латентности насильственных преступлений в сельской местности. В частности, в процессе научного поиска, выделяются ее виды, уровни и причины распространения.

Ключевые слова: латентность, насильственное преступление, преступность в сельской местности

This article discusses the features of the problem of latency of violent crime in rural areas. In particular, in the process of scientific inquiry, highlighted its forms, levels and causes of the spread.

Keywords: latency, violent crime, crime in rural areas

Постановка проблеми

Зниження латентної насильницької злочинності є актуальною проблемою в країні. Адже, держава, що неспроможна реагувати на «невидиму» злочинність, стає беззахисною перед нею. Розробка ефективних способів скорочення латентної злочинності є складним і гострим питанням як для науки, так і для практики. Як відзначають аналітики, рівень інформованості правоохоронних органів про насильницькі злочини все ще залишається на низькому рівні, а особливо у сільській місцевості.

Вихідні передумови

Вихідними передумовами теоретичних кримінологічних досліджень проблем латентної злочинності служать праці таких вчених: Р. М. Акутаєва, Ю. М. Антоніна, Г. Г. Булатова, А. Е. Жалінського, В. С. Зеленецького, В. М. Кудрявцева, А. М. Ларіна, Г. М. Резніка, В. І. Шакуна та багатьох інших науковців.

До не вирішених питань латентності насильницької злочинності слід віднести слабкий розподіл наукової проблеми залежно від місць її поширення. Спрямування наукового пошуку саме у таку площину дасть змогу визначити більш дієві способи зменшення рівня латентності насильницьких злочинів.

Постановка завдання

Попри значну кількість робіт з дослідження проблем латентної злочинності, на основі аналізу праць вітчизняних та зарубіжних вчених, ставимо собі завданням у статті здійснити дослідження даного явища з метою виокремлення особливостей латентності насильницьких злочинів у сільській місцевості.

Вклад основного матеріалу

Кримінальна статистика, як в Україні так і в інших державах, лише приблизно відображає стан злочинності, оскільки значна частина її не реєструється. Це, так звана, латентна, тобто прихована злочинність (від лат.: lateens (latentis) — прихований). Часто злочинність порівнюють з айсбергом, 9/10 якого ховається під поверхнею води. Порівняння яскраве, але не досить точне. Кримінолог Ю. Д. Блувштейн та філософ О. В. Добринін вбачають суперечність (парадокс) у самому понятті латентності: факт злочину